



E3G

ARKUSZ INFORMACYJNY STYCZEŃ 2021

PRZYKŁADY WSPARCIA DLA PRACOWNIKÓW SEKTORA WĘGLOWEGO W PROCESIE SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI

ALEXANDER REITZENSTEIN, FELIX HEILMANN & REBEKKA POPP

W 2021 roku większość państw członkowskich UE opracowuje Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji dla swoich regionów górniczych, aby przystąpić do Funduszu Sprawiedliwej Transformacji UE. Rodzi się więc pytanie, jak wygląda dobry pakiet przejściowy dla objętych przemianami regionów, społeczności i pracowników. Niniejszy arkusz informacyjny przedstawia trzy wzorcowe działania oparte na istniejących przypadkach, co ma ułatwić opracowanie krajowych lub regionalnych programów wsparcia dla górników na terenie całej Unii Europejskiej.

Programy wsparcia dla pracowników to tylko jeden niezbędny element kompleksowej Sprawiedliwej Transformacji

Programy wsparcia dla pracowników, takie jak odprawy i zapomogi, mogą stworzyć bezpieczny pomost finansowy dla pracowników zbliżających się już do emerytury lub poszukujących nowych możliwości zatrudnienia. Jednakże stosowane osobno nie przyniosą pożądanego skutku, konieczne więc trzeba je łączyć z innymi działaniami, które przyczyniają się do sprawiedliwej transformacji w regionie.

Przykład: Strategia Sprawiedliwej Transformacji w Hiszpanii

W 2018 roku rząd Hiszpanii zawarł ze związkami zawodowymi hiszpańskiego sektora wydobywczego porozumienie dotyczące wdrożenia Wytycznych Międzynarodowej Organizacji Pracy w zakresie Sprawiedliwej Transformacji¹. *Plan del Carbon*, wart 250 milionów euro, zakłada m.in. zamknięcie wszystkich prywatnych kopalni węgla, których działalność stała się ekonomicznie

¹ Umowa ramowa w sprawie sprawiedliwej transformacji górnictwa węgla i zrównoważonego rozwoju społeczności górniczych w okresie 2019 – 2027.



E3G

nieopłacalna, oraz zastąpienie subsydiów dla górnictwa węglowego planem zrównoważonego rozwoju². Pierwszym etapem wdrożenia było opracowanie ogólnogospodarczej Strategii Sprawiedliwej Transformacji, jako części hiszpańskiej Ustawy o Zmianach Klimatycznych.

W umowie znalazły się zapisy, które umożliwiają wszystkim górnikom w wieku co najmniej 48 lat oraz tym, którzy przepracowali w górnictwie węgla co najmniej 25 lat, przejście na wcześniejszą emeryturę. Młodszy pracownicy otrzymają odprawę w wysokości dziesięciu tysięcy euro, a także równowartość trzydziestopięciodniowego wynagrodzenia za każdy przepracowany rok. Górnicy, którzy w wyniku pracy ponieśli trwałe uszczerbek na zdrowiu, np. zapadli na pylicę azbestową, otrzymają dodatkowe dwadzieścia sześć tysięcy euro. Oprócz tego bezpośredniego wsparcia finansowego hiszpańska Strategia Sprawiedliwej Transformacji obejmuje inne istotne działania, takie jak wsparcie rozwoju nowych form działalności gospodarczej w regionach górniczych, wsparcie strategicznych sektorów gospodarczych, interwencje na rynku pracy wspomagające tworzenie nowych miejsc pracy oraz organizację szkoleń zawodowych z zakresu ekologii³. Dzięki wszystkim tym zapisom hiszpańska strategia stała się dobrym, konkretnym przykładem tego, jak włączać programy bezpośredniej pomocy dla pracowników w szerszą strukturę Sprawiedliwej Transformacji.

Programy wsparcia muszą być dostosowane do konkretnych potrzeb różnych grup docelowych

Programy wsparcia muszą być projektowane z myślą o potrzebach różnych grup docelowych. Na przykład starszych pracowników będzie bardziej interesowało substytuowanie wynagrodzenia poprzez korzystne zmiany w planach ubezpieczenia społecznego oraz możliwość wcześniejszego przejścia na emeryturę, podczas gdy młodszy pracownicy będą raczej potrzebowali aktywnej pomocy w poszukiwaniu nowego zatrudnienia, w tym zdobywania nowych lub lepszych kwalifikacji. Takie właśnie uwarunkowania należy koniecznie uwzględnić, przygotowując programy wsparcia, tzn. brać pod uwagę skład demograficzny grup pracowniczych objętych tymi programami oraz możliwości zmiany zatrudnienia dostępne dla pracowników.

² "IndustriALL" (2018) *Spanish coal unions win landmark Just Transition Deal (Hiszpańskie związki górnicze zawierają przełomową umowę o Sprawiedliwej Transformacji)*; The Guardian (2018) (*Hiszpania zamknie większość kopalni węgla na mocy umowy o transformacji wartej 250 milionów euro*).

³ "Europe Beyond Coal" (2020) *Saying Adios to Coal (Żegnając się z węglem)*



E3G

Przykład: Zalecenia Kanadyjskiej Grupy Roboczej ds. Sprawiedliwej Transformacji

Wielostronna Grupa Robocza ds. Sprawiedliwej Transformacji, utworzona przez rząd Kanady w 2018 roku, podjęła kompleksowe działania, by zrozumieć problemy stojące przed pracownikami i regionami, gdzie wygasa się energetykę węglową, i opracować rozwiązania tych problemów⁴. W raporcie końcowym Grupa Robocza zaleca, by rządy stosowały dwutorową strategię obejmującą (1) stworzenie „programu emerytur pomostowych” dla pracowników, którzy przejdą wcześniej na emeryturę ze względu na stopniowe wygaszanie wydobywania węgla oraz (2) wdrażanie rozwiązań, które pozwolą młodszym pracownikom podjęcie nowego, trwałego zatrudnienia. Odnosząc się do tej drugiej kwestii, autorzy raportu proponują przygotować bazę danych zapewniającą swobodny dostęp do wszelkich informacji związanych z rynkiem pracy a także kompleksowy program finansowania dla pracowników, którzy szukają nowego zatrudnienia, obejmujący np. czasowe zasiłki, szkolenia rozwijające wiedzę i umiejętności a także wspieranie mobilności pracowników⁵.

Państwo nie powinno przejmować odpowiedzialności finansowej firm

Pracodawcy muszą być współodpowiedzialni za zapewnienie opieki społecznej nad swoimi pracownikami, także poprzez finansowanie emerytur. Zasada ta pozostaje wiążąca nawet w kontekście politycznie narzuconego procesu wygaszania energetyki węglowej. Mimo to uzasadnione jest również stosowanie dodatkowych, państwowych programów wsparcia. Należy jednak pamiętać, że te uzupełniające programy, finansowane z budżetu państwa, zapewniają jedynie dodatkowe korzyści pracownikom i społecznościom: programy takie nie mogą polegać na przejęciu w całości istniejących wcześniej zobowiązań finansowych firm. Jednocześnie firmy prywatne mogą odgrywać konstruktywną rolę w procesie sprawiedliwej transformacji, oferując na przykład możliwość przekwalifikowania, jak ma to miejsce w programach „akademii energii odnawialnej” realizowanych obecnie w Polsce i Rumunii.

⁴ Powering Past Coal Alliance (2019) **Just Transition Task Force for Canadian Coal Power Workers and Communities** (Grupa Robocza ds. Sprawiedliwej Transformacji kandyjskich pracowników i społeczności górnictwa węgla).

⁵ Rząd Kanady (2018) **Final Report by the Task Force on Just Transition for Canadian Coal Power Workers and Communities** (Raport Końcowy Grupy Roboczej ds. Sprawiedliwej Transformacji kandyjskich pracowników i społeczności górnictwa węgla).



E3G

Przykład: Dopłaty dla starszych pracowników górnictwa węglowego w Niemczech

Rząd Niemiec wspiera finansowo tych pracowników kopalni i elektrowni węgla brunatnego oraz elektrowni węgla kamiennego, którzy ukończyli pięćdziesiąt osiem lat i ze względu na przestoje w zamykanych kopalniach lub elektrowniach otrzymują niższe pensje lub są zagrożeni zwolnieniem. Według rządowych szacunków koszty tego programu w roku 2048 sięgną łącznie pięciu miliardów euro⁶. Pracownicy kwalifikujący się do programu otrzymują dopłaty maksymalnie przez pięć lat, do czasu osiągnięcia wieku emerytalnego, państwo pokrywa też częściowo, tj. do 50 %, koszty ich ubezpieczenia społecznego. Program jest finansowany z budżetu federalnego. Ponadto na mocy zapisów prawnych programu osoby, które stracą pracę ze względu na wygaszanie energetyki węglowej, nie będą potem otrzymywały z tego powodu niższej emerytury – różnica zostanie pokryta ze składek wnoszonych przez państwo do systemu emerytalnego. Instytucje państwowe będą również przedstawiać informacje dotyczące możliwości przekwalifikowania się i szkoleń, by pracownicy zamierzający realizować inną karierę zawodową mieli ku temu odpowiednie warunki. Program umożliwia jednocześnie przyjmowanie dopłat i podejmowanie innej pracy.

Związki zawodowe z zadowoleniem przyjęły decyzję o wprowadzeniu systemu dopłat. Jednak przedstawiciele instytutu badawczego Mercator Institute for Global Commons (MCC) oraz IAB, zespołu doradców Federalnego Urzędu Pracy, skrytykowali dopłaty jako „prezent dla branży”, ponieważ ten państwowy system praktycznie zastępuje funkcjonujące już, finansowane przez firmy zobowiązania na rzecz programów wcześniejszego przejścia na emeryturę, wynoszące miliard siedemset milionów euro, i obejmujące większość pracowników branży węgla brunatnego. Analizy przeprowadzone przez tych specjalistów wykazały również, że kroki podjęte przez rząd nie przyspieszą tempa społecznie akceptowanych redukcji zatrudnienia. Ekspertki proponują, by zamiast tych programów Federalny Urząd pracy zaoferował po prostu to samo ubezpieczenie płac, którego udzielał starszym niezatrudnionym pracownikom z wszystkich innych branż, dzięki czemu państwo nie uwalniałoby firm związanych z energetyką węglową od istniejących już zobowiązań emerytalnych⁷.

⁶ Deutscher Bundestag (2020) *Kohleausstiegsgesetz*

⁷ MCC (2019) *Gewinner und Verlierer eines staatlichen Vorruhestands für Braunkohlebeschäftigte*



E3G

O E3G

E3G to niezależny zespół doradców ds. zmiany klimatu, którego celem jest przyspieszenie transformacji tworzących świat wolny od zagrożeń klimatycznych. E3G buduje międzysektorowe koalicje, by realizować precyzyjnie określone cele, wybierane ze względu na ich potencjał i zdolność wprowadzania zmian. E3G współpracuje ściśle z partnerami o podobnych poglądach, działających w rządzie, polityce, biznesie, organizacjach społecznych, nauce, mediach, fundacjach pożytku publicznego i innych instytucjach. W 2018 roku E3G trzeci rok z rzędu znalazło się na piątym miejscu światowego rankingu najbardziej wpływowych think tanków z obszaru ochrony środowiska. Więcej informacji o E3G można znaleźć na stronie internetowej www.e3g.org.

Partnerzy

Niniejszy program jest częścią European Climate Initiative (EUKI) Federalnego Ministerstwa Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Jądrowego Republiki Federalnej Niemiec (BMU). Autorzy dokumentu ponoszą wyłączną odpowiedzialność za przedstawione w nim poglądy, które niekoniecznie reprezentują stanowisko Federalnego Ministerstwa Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Jądrowego Republiki Federalnej Niemiec (BMU).

Supported by:



Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation
and Nuclear Safety



European
Climate Initiative
EUKI

based on a decision of the German Bundestag

Copyright

Niniejszy dokument podlega ochronie prawnej na mocy Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 License. © E3G 2021